

УДК 796.5-053.2 (477.87)

**HISTORY OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF CHILDREN
TOURISM IN TRANSCARPATHTIA****ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТТІ****Kochan V.M. / Кочан В.М.***s.philos.s./ к.філос.н.*

ORCID: 0000-0003-2064-5087

*Мукачевський державний університет, Мукачево, Ужгородська, 26, 89600**Mukachevo State University, Mukachevo, Uzhgorodska, 26, 89600***Penyak P.S. / Пеняк П.С.***s.h.s./ к.і.н.*

ORCID: 0000-0002-9168-4123

*Ужгородський національний університет, Ужгород, Народна, 3, 88000**Uzhhorod National University, Uzhhorod, Narodna, 3, 88000*

Анотація. У роботі розглядаються етапи розвитку дитячого туризму та краєзнавства в Закарпатті. Розкриті головні напрями і форми туристсько-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді Закарпаття. Досліджено сталу систему організаційно-масової роботи зі школярами Закарпаття, яка проводиться Закарпатським центром туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді.

Ключові слова: дитячий туризм, краєзнавство, позашкільні заклади, спортивне орієнтування, туристичні змагання.

Abstract. The development stages of children tourism and local lore in Transcarpathia are under consideration in this article. The main directions and forms of tourism and local lore activity among the students of Transcarpathia are revealed.

The permanent system of the organizational activity among the students of Transcarpathia, held by the Transcarpathian center of tourism, local lore, excursions and sports has been investigated.

Keywords: children tourism, local lore, out-of-school establishments, sports orientation, hiking competition.

Вступ.

В умовах розвитку української державності, демократизації суспільства та гуманітаризації освіти підвищується попит дітей та їхніх батьків на додаткові освітні послуги, які можуть бути задоволені в результаті використання можливостей позашкільної освіти.

Одним з ефективних напрямів позашкільної освіти, що дає змогу поєднувати навчання і виховання дітей та підлітків, є дитячо-юнацький туризм і краєзнавство. Саме туризм і краєзнавство дають виняткову можливість оцінити на власні очі красу рідної землі, ознайомся з історією, культурою, традиціями свого народу, загартуватися як фізично, так і морально. Для дитини кожна подорож – це своєрідне відкриття, це можливість зрозуміти, що стоїть за звичним словом Батьківщина. Допомогти дитині зробити такі відкриття покликані колективи центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді та станцій юних туристів України.

Основний текст.

Сучасний стан та організаційні аспекти розвитку дитячого туризму та краєзнавства в Закарпатті мають певну невисвітленість в наукових працях. В

основному це декілька інтерв'ю та статей в засобах масової інформації та науково-методичні розробки щодо організації та проведення туристсько-краєзнавчої роботи в гуртках Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді.

Головними напрямками діяльності центрів туризму є здійснення навчально-виховної, організаційно-масової, інформаційно-методичної роботи та підвищення кваліфікації педагогічних туристських кадрів. Інформаційно-методичне забезпечення центрів туризму і станцій юних туристів України та проведення всеукраїнських очно-заочних масових заходів здійснює Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, який працює з 1930 року.

Найважливішим показником діяльності позашкільних навчальних закладів туристсько-краєзнавчого профілю є організація роботи дитячих туристсько-краєзнавчих об'єднань. Так, на сьогодні у всіх типах позашкільних навчальних закладів близько 10% становлять гуртки туристсько-краєзнавчого напрямку.

Одним з напрямів роботи центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді та станцій юних туристів є впровадження в практику освітянської роботи краєзнавчого принципу навчання і виховання, введення краєзнавчого компоненту в роботу гуртків спортивно-туристського напрямку, проведення різноманітних краєзнавчих експедицій, зльотів, акцій тощо, безпосередня робота краєзнавчих гуртків. Перевагу юні краєзнавці віддають гурткам народознавства, історичного та географічного краєзнавства. Крім того, працюють фольклорно-етнографічні гуртки, музеєзнавства і мистецтвознавства, юних геологів, археологів та ін.

Нині в Україні діє 96 центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді та станцій юних туристів, які є базовими організаційно-методичними осередками розвитку дитячо-юнацького туризму і наймолодшим серед яких є Закарпатський центр туризму [4].

Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді був заснований в 1951 році під назвою обласна дитяча екскурсійно-туристська станція (облДЕТС) в приміщенні Ужгородської СШ № 11, з метою розвитку туристсько-краєзнавчої роботи в школах та позашкільних закладах області, а також проведення організаційно-методичної, туристсько-спортивної роботи з учнями і вчителями, спрямованих на формування моральних, фізичних і професійних орієнтацій учнів [4].

В 1957 році облДЕТС переходить до спеціально збудованої будівлі по вул. Високій (будинок №8), де знаходиться по сьогоднішній день [2]. В той час на станції працювало 6 педпрацівників і 9 туристсько-краєзнавчих гуртків. В 1977 році облДЕТС перейменована на обласну станцію юних туристів (облСЮТур), а в 1993 році на Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді (ЗЦТКЕСУМ) [4].

У 1961 році на базі республіканського табору «Юний турист» (Свалявський район, перевал Уклин) облДЕТС стає співорганізатором I Всесоюзного зльоту юних туристів-краєзнавців, де були представники всіх республік Радянського Союзу.

У 1963 році в Ужгородському районі (с. Кам'яниця, с. Дереновка) були організовані і проведені I Всесоюзні особисто-командні змагання з туристського орієнтування серед дорослих [4].

З 1963 року в Ужгороді, Мукачеві, Іршаві та Хусті створюються перші секції спортивного орієнтування як окремого виду спортивного туризму.

В 1971 році в Житомирській області пройшли I Республіканські змагання зі спортивного орієнтування серед школярів, на яких команда Закарпаття зайняла 6 загальнокомандне місце.

У 1973 році облДЕТС приймає активну участь у підготовці, проведенні та суддівстві у I Всесоюзних туристських змагань піонерів і школярів, що проходили на території Закарпаття та Львівщини [2].

У 1980 р. в м. Мукачеві був створений підлітковий клуб спортивного орієнтування і туризму «Товариш».

З 1982 року до участі у республіканських змаганнях з туризму серед гуртківців позашкільних закладів починається підготовка збірних команд Закарпаття за новою програмою.

У 1987 році облСЮТур організувала і провела II республіканські туристські змагання гуртківців де збірна команда Закарпаття посіла почесне II загальнокомандне місце.

В 1989 році в області відкриваються Мукачівський міський центр туризму і краєзнавства, Іршавська районна станція юних туристів, а в 2007 році Хустська райСЮТур [4].

Починаючи з 1991 року десять років підряд в м. Мукачеві проводилися міжнародні змагання зі спортивного орієнтування «Лемковина», де приймали участь понад 200-300 учасників з України, Росії, Латвії, Білорусії, Словаччини, Угорщини. В 1995 році по рейтингу «Лемковина-95» визнана кращим змаганням року на Україні [4].

Перевіркою знань, умінь і навичок юних туристів-краєзнавців стали зльоти юних туристів краєзнавців. У 1995 році в с. Невицьке Ужгородського району відбувся I Всеукраїнський зліт юних туристів-краєзнавців, на якому команда Закарпаття виборола I місце (керівник Тимко М. І.).

Програма зльоту передбачала роботу за такими напрямками туристсько-краєзнавчих досліджень: історичне краєзнавство, археологія, екологія, геологія, географічне краєзнавство, фольклор і етнографія.

Наступні Всеукраїнських зльоти юних туристів-краєзнавців за традицією стали проводитись на Закарпатті в с. Осій Іршавського району на базі Центрального табору туристського активу учнів України. На цих зльотах команда Закарпаття завжди була у призерах (керівники Ю.Ю. Ляхович, В.І. Данканич).

В дев'яностих роках при обласному Центрі туризму були створені секції юних спелеологів «Кажан». За цей період спелеологи досягли певних успіхів в дослідженні печер Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької областей та АР Крим і провели понад 30 спелеоекспедицій. Звіти про спелеопоходи в 1994 та 2001 роках по плато Карабі в Криму були визнані кращими на Україні [4].

Як підсумок роботи на сьогодні – в області одним із напрямків краєзнавства стала робота 180 музеїв у навчальних закладах Закарпатської області: історичних – 44, краєзнавчих – 49, етнографічних – 35, народознавчих – 11 та інші, з них 22 музеї мають назву «Зразковий музей», 6 – «Народний».

Починаючи з 1986 року при Закарпатській облСЮТур почали безперервно працювати гуртки юних археологів. Направлення цієї секції виявилось досить ефективним і з 1988 року вона перетворилась у «Школу юного археолога». Її роботу очолив методист О.В. Дзембас.

Досвід роботи «Школи» став зразковим і у 1990 році за ініціативою Закарпатської облСЮТур, Українським державним Центром туризму було проведено Всеукраїнський археологічний табір-експедицію на пам'ятці «Невицький замок». З цього часу практично постійно працює Невицька волонтерська еколого-археологічна експедиція, яка має всі необхідні дозволи Інституту археології та Державної служби охорони історико-культурної спадщини [4].

Діяльність структурних підрозділів ЗЦТКЕСУМ спрямована, в першу чергу, на розвиток туристсько-краєзнавчої та екскурсійної роботи зі школярами в Закарпатській області та створення дитячого та педагогічного активу в районах області. З цією метою ЗЦТКЕСУМ працює на розвиток творчої активності дітей та юнацтва за такими напрямками: спортивний туризм, велотуризм, пішохідний туризм, спортивне орієнтування, велоорієнтування, туристичне краєзнавство, екскурсознавство, спелеологія, історичне краєзнавство, археологія, геологія, етнографія, народознавство.

Сьогодні Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді – один з найбільших позашкільних закладів нашої області, який створив свою власну модель сучасного позашкільного однопрофільного закладу.

Висновки.

Були розглянуті історичні умови та особливості розвитку дитячого туризму в Закарпатті і, враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що дитячо-юнацький туризм у Закарпатті має своє обличчя, розвивається і є невід'ємною складовою історії розвитку дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в Україні.

Література:

1. Закон України «Про позашкільну освіту». К.: Міленіум, 2001. С. 229-251.
2. Закарпаття онлайн. На Закарпатті відбудеться засідання з нагоди 60-річчя дитячо-юнацького туризму. URL: <http://zakarpattya.net.ua/News/95643-Na-Zakarpatti-vidbudetsia-zasidannia-z-nahody-60-richchia-dytiacho-iunatskoho-turyzmu-FOTO> (дата звернення 29.01.2023).
3. Позашкільна освіта в Україні: навч. посіб. / За ред. О.В. Биковської. К.: ІВЦ АЛКОН, 2006. 224 с.
4. Регіональний інформаційний центр «Карпати». Володимир Чепач «Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської

молоді». URL: <http://carpaty.net/?p=7921&lang=uk> (дата звернення 30.01.2023).

5. Федорченко В. К., Дьорова Т. А. Історія туризму в Україні: Навч. посібник. К.: Вища школа, 2002. 195 с.

6. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник. К.: Кондор, 2004. 166 с.